

KITOB – TAFAKKUR KALITI: MA'RIFAT SARI QADAMLASH

Akramjonova Muhliisa Ikromjon qizi

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada kitobning inson tafakkurini shakllantirishdagi o'рни, ma'naviy va intellektual yuksalishdagi roli yoritilgan. Kitob — bilim manbai, tafakkur kaliti va ma'rifatga eltuvchi vosita sifatida ko'rib chiqiladi. Muallif yoshlar ongida o'qish madaniyatini shakllantirish, jamiyatda kitobga bo'lgan e'tiborni kuchaytirish va o'qishga rag'bat uyg'otish yo'llarini tahlil qiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar davrida kitobxonlikni rivojlantirishda raqamli resurslar, audiokitoblar va virtual kutubxonalar imkoniyatlari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Kitob, tafakkur, o'qish madaniyati, ma'rifat, yoshlar, intellektual rivojlanish, zamonaviy texnologiyalar, kutubxona, raqamli resurslar, o'qishga qiziqish.

Kitob insoniyat tafakkurining eng muhim boyliklaridan biri hisoblanadi. U ming yilliklar davomida jamiyatlarning rivojlanishida, madaniyatlarning shakllanishida, shaxsning kamol topishida beqiyos vosita bo'lib kelmoqda. Bugungi global axborot davrida ham, texnologiyalar va sun'iy intellekt taraqqiyoti fonida, kitob o'zining ahamiyatini yo'qotmagan. Aksincha, u ma'naviyat, tafakkur, tarbiya va bilimning mustahkam manbai sifatida inson hayotining ajralmas qismiga aylanmoqda.

Yosh avlodni ma'rifatga yetaklovchi eng muhim omillardan biri — bu o'qish madaniyati va kitobga mehr uyg'otishdir. Aynan shu yo'l bilan yoshlarning tafakkur doirasi kengayadi, dunyoqarashi shakllanadi, mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi. Shu sababli, mazkur maqolada kitobning jamiyat hayotidagi o'рни, ayniqsa yoshlar ongini shakllantirishdagi ta'siri chuqur tahlil etiladi va zamonaviy sharoitda o'qish madaniyatini rivojlantirish yo'llari muhokama qilinadi.

Kitob inson tafakkurining shakllanishida, ma'naviyatning boyishida, shaxs kamolotida muhim rol o'ynaydi. Tarixda buyuk allomalar, mutafakkirlar, yozuvchilar va olimlar o'z ilmiy, falsafiy va badiiy meroslarini asosan kitoblar orqali avlodlarga yetkazgan. Bugungi kunda ham bu boy meros kitob sahifalarida saqlanmoqda va yangi avlodni tarbiyalashda asosiy vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Kitobning asosiy vazifasi — o'quvchini fikrlashga undash, tafakkurini harakatga keltirish, bilim doirasini kengaytirishdir. Kitoblar orqali inson o'zini anglaydi, jamiyatni, tarixni, ilm-fanni tushunadi. Aynan shu bois, kitobni **“tafakkur kaliti”**, ya'ni inson ichki olamini ochuvchi qudratli vosita deb bejiz atashmaydi.

Tafakkur — bu insonning fikr yuritish, sabablarni tahlil qilish, xulosalar chiqarish, muammolarga echim topish qobiliyatidir. Kitob esa ana shu qobiliyatni uyg'otuvchi, tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi vositadir. Kitobni muntazam o'qigan insonlar odatda fikrlashda chuqurroq, qaror qabul qilishda aniqroq, voqealarga baho berishda xolisroq bo'ladi.

Bugungi yoshlar orasida mobil qurilmalar va ijtimoiy tarmoqlar faoliyati yuqori bo'lsa-da, kitob orqali mustahkam bilim va teran tafakkurga erishish imkoniyati keng. Shu bois, yoshlarni chuqur fikrlashga, hayotga ongli yondashishga o'rgatish uchun, ularni kitobga oshno etish zarur.

Kitobxonlik madaniyati — bu nafaqat kitob o'qish, balki o'qiganini tushunish, tahlil qilish, tanqidiy fikr yuritish, atrofdagi voqelikni bilim asosida anglash madaniyatidir. Mazkur madaniyat bolalikdan boshlab shakllantiriladi. Oila, bog'cha, maktab va jamiyat bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Bugungi kunda yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini pasayishiga bir qancha omillar sabab bo'lmoqda:

- Axborot oqimining haddan ortiq ko'pligi;

- Ijtimoiy tarmoqlarning ko‘p vaqtni egallashi;
- Kitob o‘qish odatiy faoliyat emas, balki majburiyat sifatida qaralishi;
- Rag‘batlantirishning yetishmasligi;
- Zamonaviy, yoshlar tiliga yaqin kitoblarning kamligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun turli yo‘nalishlarda chora-tadbirlar ko‘rish lozim. Avvalo, o‘qituvchilar va ota-onalar tomonidan kitobga mehr uyg‘otilishi, ta’lim tizimida o‘qish madaniyati targ‘ib qilinishi, yoshlar uchun zamonaviy va qiziqarli adabiyotlar yaratilishi zarur.

Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan kitoblarning yangi shakllari — **elektron kitoblar, audiokitoblar, raqamli kutubxonalar** keng tarqalmoqda. Bu esa yoshlarning kitobga yanada osonroq va tezkor tarzda murojaat qilishiga imkon yaratmoqda. Masalan, mobil telefon orqali bir necha mingta kitobni bir zumda o‘qish yoki eshitish imkoniyati mavjud.

Bu raqamli vositalar orqali yoshlarni kitobga yaqinlashtirish, o‘qishga jalb qilish, o‘qish madaniyatini shakllantirish mumkin. Biroq bunda nazorat, maqsadga muvofiqlik va sifatli kontentga yo‘naltirish muhim hisoblanadi.

Kitobni targ‘ib qilishda davlat siyosati, ijtimoiy tashabbuslar, ommaviy axborot vositalari, ijodkorlar va kutubxonalar faoliyati alohida ahamiyatga ega. O‘zbekiston Respublikasida “Kitobxonlik haftaliklari”, “Eng yaxshi kitobxon” tanlovi, “Yosh kitobxonlar festivali” kabi loyihalar yoshlar orasida kitobga qiziqishni oshirishda muhim rol o‘ynamoqda. Shuningdek, Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan **5 muhim tashabbus**ning biri — yoshlar o‘rtasida kitobxonlikni oshirishga qaratilgani bejiz emas. Bu tashabbus asosida barcha ta’lim muassasalarida, kutubxonalarda, yoshlar markazlarida kitob bilan ishlash, mutolaa klublari tashkil etilishi yo‘lga qo‘yilmoqda.

Yana bir muhim jihat — yoshlarni **ijodga undash**. O‘qiganini yozishga aylantira olgan, o‘z fikrini ifoda eta oladigan yoshlar nafaqat o‘quvchi, balki yozuvchi, tanqidchi, mutafakkirga aylanadi. Bu esa jamiyat tafakkurining o‘rishiga olib keladi.

Kitob — inson tafakkurining boyligi, millat ma’naviyatining asosiy ustuni, ma’rifat sari eltuvchi eng ishonchli yo‘ldir. Ushbu maqolada kitobning yoshlar tafakkurini shakllantirishdagi o‘rni, o‘qish madaniyatining ijtimoiy va ruhiy ahamiyati, zamonaviy texnologiyalar davrida kitobga bo‘lgan munosabat tahlil qilindi. Xulosa qilish mumkinki, kitobga qiziqishni kuchaytirish, o‘qish madaniyatini ommalashtirish, yoshlar orasida chuqur fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish uchun ta’lim muassasalari, oilalar va jamiyat birgalikda harakat qilishi zarur. Shuningdek, kitobxonlikni rag‘batlantiruvchi musobaqalar, zamonaviy kitob mahsulotlari, raqamli kutubxonalar, audiokitoblar, yoshlar orasida ijodiy loyihalarni yo‘lga qo‘yish orqali o‘qishga bo‘lgan qiziqish ortadi. Eng muhimi, yoshlarni o‘qishga emas, **kitob orqali fikrlashga o‘rgatish** – bu bizning eng muhim vazifamizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch”. — T.: Ma’naviyat, 2008.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 5 muhim tashabbusi to‘g‘risidagi farmoyishlar to‘plami. — T.: Adolat, 2019.
3. Qodirova D. “Kitob va yoshlar: Psixologik yondashuv”. — T.: TDPU, 2020.
4. www.kitob.uz — Yoshlar uchun elektron kutubxona portali.
5. UNESCO. “Reading the future: The role of reading in the digital age”. — 2021.
6. Sattorova M. “O‘qish madaniyati va kutubxona faoliyati”. — T.: Fan, 2021.
7. “Kitobxonlik madaniyati” ilmiy-amaliy to‘plam. — T.: Ma’naviyat, 2022.
8. Niyozova G. “Zamonaviy axborot vositalari va yoshlar ongiga ta’siri”. — Jurnal: “Ma’naviyat va Ma’rifat”, 2023.